

Міністерство освіти і науки України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 6

Рівне – 2020

Редакційна колегія:

Сверлюк Я.В. – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;

Павелків Р.В. – доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи;

Mirosław Dymon – Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski Wydział Muzyki.

Лісова С.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Малафійк І.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;

Дем'янчук О.Н. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка.

Потапчук Т.М. – доктор педагогічних наук, професор, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету.

Цюлопа С.Д. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету.

Крижановська Т.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Прокопович Т.Ю. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Радковська Л.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Сверлюк Л.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;

Филипчук М.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 1 від 30.01.2020 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. /
М 656 Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т,
Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2020. – Вип. 6. – 272 с.

ISBN 978-966-416-720-5

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Гарлайчук О.В.</i> Дидактична гра як засіб виконавсько-технічного розвитку скрипалів-початківців.....	5
<i>Мазур Д.В.</i> Стан розвитку професійної рефлексії майбутніх керівників інструментальних колективів.....	11
<i>Пастушенко Л.А., Пастушенко А.С.</i> Основні тенденції формування гуманістичних цінностей сучасного вищого навчального закладу.....	16
<i>Прокопюк Л.В., Овсіюк Н.М.</i> Специфічні особливості студійної роботи вокалістів.....	21
<i>Сверлюк Я.В., Сверлюк Л.І.</i> Технологічні основи колективного виконавства.....	29
<i>Топоровський Н.Ю.</i> Специфіка фаху диригента-хормейстера.....	38
<i>Ужинський М.Ю., Прокопюк Л.В.</i> Роль сучасних звукових технологій у концертній роботі вокалістів.....	42
<i>Устенко К.О., Гарбуз Т.В.</i> Формування творчої активності у студентів в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики.....	49
<i>Филипчук М.С.</i> Виконавські прийоми та техніки гри на бас-гітарі: теоретико-методичний аспект.....	57

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Брикайло Н.В.</i> Бандурне мистецтво на теренах України: генеза та шляхи розвитку.....	66
<i>Бульботка А.А.</i> Українська сучасна духовна хорова музика: аспекти побутування.....	73
<i>Валентюк Т.А.</i> Життєдіяльність Камерного хору "Воскресіння" м. Рівне: заснування та ключові етапи розвитку.....	79
<i>Даюк Ж.Ю., Проказюк Р.І.</i> Вплив європейської культури на зародження піаністичного мистецтва України.....	89
<i>Даюк Ж.Ю., Шишка Я.М.</i> Культурно-історичні аспекти виникнення та розвитку струнно-смичкових інструментів.....	94
<i>Дем'янюк О.О.</i> Штрихи до педагогічного портрету Людвіга Котлара.....	100
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічна і диригентська спадщина Елеонори Скрипчинської в історичному часі української музичної культури (до 120-річчя від дня народження).....	105
<i>Закопець Л.М.</i> Методологічні аспекти роботи над звуком на початковому етапі навчання гри на гобої.....	114
<i>Заходякін О.В., Лістратова Т.М.</i> Передумови становлення та розвитку естрадно-джазового виконавства в Україні.....	122
<i>Корнієва А.Г., Фарина Н.П.</i> Ім'я Соломії Крушельницької в контексті національного бренду.....	126
<i>Марцинковський С.Л.</i> Секрети педагогічної майстерності Станіслава Димченка.....	132

<i>Нестерчук О.В.</i> Концерт фа-мажор для фортепіано з оркестром Джорджа Гершвіна: художньо-виконавський аспект.....	143
<i>Остапчук М.М., Никон О.К.</i> До питання становлення та розвитку українського фортепіанного мистецтва.....	149
<i>Прит К.О.</i> Теоретичний аналіз школи bel canto.....	155
<i>Прищепи Т.Б.</i> Творчий портрет музиканта-мультиінструменталіста Богдана Прищепи	161
<i>Рокіщук І.І., Белік В.М.</i> Мікшерний пульт як складова частина концертно-турової звукорежисури	165
<i>Столярчук Б.Й.</i> Уляна Кот – майстриня, берегиня традиційної української культури	172
<i>Трофімчук К.А.</i> Культурно-музичне середовище Америки ХХ століття: стилістичні ознаки та особливості розвитку	176
<i>Харитон І.М.</i> Авторство давньоукраїнської церковної монодії.....	184
<i>Хоменюк Т.С.</i> Феномен творчості Майкла Джексона: вокально-виконавський аспект	190
<i>Якимчук С.Н., Піддубник В.Г.</i> Генеза хорової культури Галичини у світлі духовних традицій другої половини ХІХ – початку ХХ ст.	195
<i>Яковець О.М.</i> Особливості фактури у бандурній музиці Г.Хоткевича	202

РОЗДІЛ ІІІ.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Буцяк В.І., Смаль-Стоцька І.М.</i> Європейський досвід впровадження інклюзивної освіти	210
<i>Гедьфалві Т.І.</i> Розвиток музичного слуху молодших школярів засобами карпатського фольклору	216
<i>Кобилянська К.О.</i> Організація самостійної роботи учнів у процесі фортепіанної підготовки.....	222
<i>Кривчук І.П.</i> Нетрадиційний урок як середовище розвитку музичного інтересу молодших школярів	228
<i>Палаженко О.П., Єгоров А.С.</i> Зміст музично-просвітницької діяльності студентів-магістрантів у мистецьких закладах вищої освіти	235
<i>Солдатенко А.Л., Радковська Л.М.</i> Розвиток вокально-хорових навичок учнів-підлітків	241
<i>Томчук О.В., Крижановська Т.І.</i> Розвиток стильової грамотності учнів 8-11 класів на уроках інтегрованого курсу "Мистецтво".....	247
<i>Цаун Р.В.</i> Методика роботи з дитячим фольклорним ансамблем.....	254
<i>Шихова Г.І.</i> Педагогічні особливості застосування інтерактивних технологій на уроках музичного мистецтва	260
Про авторів	268

5. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка – 4-е изд., дополненное. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
6. Рахманинов С. Литературное наследие. Всесоюзное издательство "Советский композитор" М. : 1978. – 168 с.
7. Серов А. Н. Избранные статьи, т.2 : Гос. музыкальное узд-во, М. – Л. 1994
8. Фекете О. В. // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. – 2012. – Вип. 34. – С. 103–111
9. Холопова В.Н. Музыка как вид искусства. Изд. "Планета музыки", 2014, 320 с.
10. Щолокова О.П. Основы професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя / О.П. Щолокова – К. : ІЗМН, 1996. – 170 с.

УДК 784–053.6

*Солдатенко А.Л.,
Радковська Л.М.*

РОЗВИТОК ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ НАВИЧОК УЧНІВ-ПІДЛІТКІВ

Анотація. У статті окреслено шляхи розвитку вокально-хорових навичок учнів-підлітків: а саме розглядаються питання співочої постави, розспівування, роботи над інтонацією, ладовим, мелодичним, гармонічним строем, ансамблевим співом.

Ключові слова: вокально-хорові навички, співацька постава, інтонація, мутація, звуковедення, ансамбль.

Аннотация. В статье намечены пути развития вокально-хоровых навыков учащихся-подростков: а именно рассматриваются вопросы певческой осанки, распевок, работы над интонацией, ладовым, мелодичным, гармоничным строем, ансамблевым пением.

Ключевые слова: вокально-хоровые навыки, певческая осанка, интонация, мутация, звуковедение, ансамбль.

Annotation: The article outlines the development of the vocal and choral skills of teenage students: namely, the issues of singing posture, singing, work on intonation, fret, melodic, harmonious system, ensemble singing are considered.

Key words: vocal-choral skills, singing posture, intonation, mutation, sound science, ensemble.

Постановка проблеми. У системі музичного навчання й виховання питання розвитку вокально-хорового мистецтва приділено належну увагу. Зокрема, в "Концепції сучасної мистецької школи" сказано, що така робота вимагає від сучасного вчителя музичного мистецтва не лише опанування закономірностей вокально-хорової роботи, а й знань самої методики розвитку співацьких навичок у школярів.

Метою нашої статті є акцентування тих важливих проблемних питань, з якими часто доводиться стикатися молодому вчителю у своїй професійній роботі, а особливо питань розвитку вокально-хорових навичок в учнів-підлітків.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема вокальної роботи з хором, елементів хорової звучності, методики роботи з учнівським колективом не є новою. Різні аспекти даної підіймали у своїх доробках як зарубіжні, так і вітчизняні педагоги, хормейстери, вчителі музичного мистецтва (А. Авдієвський, А. Болгарський, Л. Кузнецова, Е. Печерська, К. Пігров, О. Ростовський, Г. Струве, Ю. Юцевич та інші).

Виклад основного матеріалу Вокально-хорова робота з учнями підліткового віку досить складна, кропітка і тривала. Працюючи з такою віковою категорією дітей вчителю іноді доводиться вдосконалюватися, шукати шляхи вирішення проблем майже протягом усього життя.

Перш ніж ми перейдемо до методичних акцентів в роботі вчителя музичного мистецтва, хотілося б зупинитися на значенні поняття "навички". В різних словниках дається наступне трактування цього слова: "схильність чи потреба діяти, вести себе певним чином; звичка"; "вміння вирішувати той чи інший вид завдання, доведене до автоматизму". У сучасному глумачному психологічному словнику В. Шапара поняття "навичка" розглядається як "дія, сформована шляхом повторення, яка характеризується високим ступенем освоєння та відсутністю елементарного свідомого регулювання та контролю [9, с. 266].

В психології, під поняттям "навичка" розуміється дія, що виконується автоматизовано (відсутній усвідомлюваний контроль за виконанням окремих операцій) як результат багаторазового повторення [6, с. 274]. Більш точне визначення, на нашу думку дає І. Малафійк: навички – це автоматизовані уміння, вони здійснюються без участі свідомості але під її контролем [4, с. 150].

Поняття "вокально-хорові навички" відносяться до музичної педагогіки. Це комплекс дій різних частин голосового апарату, який відбувається під час співу і включає в себе співацьку поставу, дихання, звукоутворення, дикцію, інтонацію, ансамбль і володіння різноманітними елементами виразного співу, читання нот з аркушу.

Слухові та вокальні можливості учнів потрібно визначити вже на перших уроках чи заняттях хору. Основною формою для цього є прослуховування. Традиційно педагог просить школяра виконати будь – яку улюблену пісню чи поспівку. Для більшої зручності, створення доброзичливої атмосфери, для зняття напруження у голосі і внутрішньому стані учнів – вчитель може підтримати спів школяра грою елементарного супроводу чи акомпанементу. В деяких випадках доречним буде виконати пісню а capella. Деякі педагоги вдаються до розспівування учнів, під час якого діагностують можливості голосового діапазону. Ще надзвичайно

важливо, що такий спосіб допоможе виявити період мутації, і тоді педагог вводить в роботу більш "м'який" співацький режим і надає поради зі збереження голосу[1, с. 5- 6.].

Як пише у своїй статті В.Черкасов вчитель повинен слідкувати за поставою учнів, положенням спини, голоси, рук та ніг. "Внутрішній стан повинен бути спокійним, вираз обличчя привітним. Ці вимоги діти швидко засвоюють, і в процесі роботи функції вчителя полягають у мимовільному коригуванні співацької постанови окремих учнів. Дедалі ці навички закріплюються й стають нормою поведінки під час співу." [8, с. 28]

Стояти чи сидіти під час співу треба прямо, не напружуючись, але й не розслабляючись, плечі розпрямлені трохи відведені назад, шия розслаблена, голову слід тримати прямо. Рот повинен розкриватись вільно, за рахунок природнього руху нижньої щелепи, без будь-якої скутості та утискання. Як показує практика, у хлопці-підлітків, часто спостерігається, незвичне напруження нижньої щелепи, сам це впливає на звуковедення: спів звучить ніби "крізь зуби". Саме в такій ситуації вчителю потрібно втрутитися й особистим прикладом та відповідними музичними вправами допомогти учневі подолати цю серйозну проблему. Найлегший спосіб усунення цього недоліку – покласти палець на підборіддя учня й відчуті вільний рух щелепи, подати її донизу [3, с. 12]. Ці, на перший погляд прості зауваження, насправді впливають на якість звуку, так як саме правильне положення голосового залежить якість звуку, який ми утворюємо.

Говорячи про голосовий апарат, потрібно зауважити, що ставлення до нього має бути вкрай обережним, професійним і серйозним, адже в учнів-підлітків починається мутаційний період. Мутація у дівчат має еволюційний характер і, як правило, не викликає загострень. Ю. Юцевич дає таке визначення цього поняття: "*мутація*" (від лат. mutatio – змінування, зміна, злам) – зміна голосу від дитячого до дорослого, яка відбувається під час статевого дозрівання, в пубертатний період розвитку людини [10, с.169]. Переважно гострий характер перебіг мутації має у хлопчиків, коли розміри гортані і голосових складок збільшуються майже вдвічі, тому охорони і гігієні голосового апарату слід приділяти особливу увагу.

Проблема розвитку вокально-хорових навичок, особливо хлопців-підлітків в мутаційний період є малодослідженою і потребує наукового обґрунтування. Варто зазначити, що не всі педагоги обмежують спів під час мутації. Це питання має досить суперечливий характер. Є приклади, які говорять як про позитивний вплив співу під час мутації, так і негативний. Вчителю слід особливо дбайливо ставитися до голосу підлітків у мутаційному періоді, щоб забезпечити подальший розвиток його можливостей.

Важливе значення для колективного виконання твору будь-якої складності має стрій хору та інтонаційне відтворення звуків, а саме ладова настройка, або налаштування на перший звук. Для роботи доречно буде використати "метод поступового приєднання голосів" [2, с.8-9]. Суть даного

методу полягає у тому, що звук відтворюється поступово окремими групами співаків, тобто, діти з початку чують звук, а далі відтворюють його голосом. Важливо, щоб учні співали за жестом вчителя: вступили – відтворили-одночасно зняли. Цей метод досить активно застосовується в процесі роботи над піснею, над гармонічним строем.

В роботі над інтонацією – важливо звернути увагу учнів на точний спів окремих ступенів ладу, усвідомлення закономірностей ладового тяжіння, ладового відчуття. К.Пігров у своїй праці "Керування хором" радив звертати увагу на спів деяких ступенів. Наприклад, при співі гама в гору – II, III, VI, VII ступені мажорного ладу, що мають тенденцію до пониження звуку, співати гостріше [5, с. 17]. Якщо під час роботи над диханням і звукоутворенням вчителі досягають невимуженості співу, не звертаючи уваги на окремі деталі, то під час роботи над інтонацією і строем їм необхідно подбати, щоб учні свідомо ставилися до інтонування. Важливо також, щоб під час роботи над мелодичним строем учні вміли прислухатися до голосу співаків інших партій і впевнено приєднувались до них, зливаючи свій голос з їхніми в єдину мелодичну лінію.

Вправи над гармонічним строем теж вимагають свідомого інтонування, тому пісні на два голоси варто вивчати учням по нотах: це дасть їм змогу не лише чути, але й бачити потрібне співзвуччя. Учні значно краще засвоюватимуть вправи над інтонацією і строем, якщо вчитель помахом руки в гору або в низ показуватиме їм, як слід інтонувати їм той чи інший ступінь [5, с. 19].

Співацькі навички формуються поступово в ході хорової роботи, але вокально-хоровим вправам належить провідна роль. При співі вправ, увага учнів зосереджується на виконанні певного завдання, на виробленні певної навички (звукоутворення, звуковедення, дикції, строю і т.п.).

Вправи проводяться на кожному занятті, перед початком роботи над творами. Важливо, щоб розспівування мало систематичний, послідовний характер, а це 5-7 хвилин часу. Вправа повинна зацікавити учнів, викликати бажання досягти поставленої мети. Рекомендується починати розспівування з настройки на примарний, найбільш зручний тон, що забезпечує природне ненапружене звукоутворення. Для цього більш зручними є звуки "соль" або "ля" I октави.

Для першого етапу – розспівування, приготування до м'язової системи до стану співочої готовності — достатньо використати біля двох-трьох вправ. Під час розспівування педагог не має бути занадто вимогливим до якості звучання. Лише в міру "розігрівання" голосу учневі ставлять певні і продумані завдання, що на думку педагога, є доцільним саме на цьому етапі навчання. Тому слід набратися терпіння та домагатись рухатися до поставленої мети.

Починаючи роботу над звуком, учням обирають тон і голосний звук (склад), що є найбільш зручним у співі. Якщо під час співу – отримано позитивний результат, то вправу слід повторити на інші голосні

намагаючись зберегти початкову співочу позицію. Перехід до іншого голосного звуку здійснюється шляхом дуже швидкої та мало помітної зміни артикуляції губ, язика. Горло має бути вільним, не скутим. Звільненню гортані від м'язової скутості сприяє відчуття позику. Цього можна навчитися, якщо перед співом позіхнути декілька разів, не відкриваючи рота (так званий "учнівський позіх"): у роті виникає відчуття вільного місця (порожнина між твердим піднебінням і язиком) [2; 3].

Важливе значення у вокальній роботі з хором мають вправи на розширення діапазону та рухливості голосу. Для цього можна використувати такі прийоми і методи, як проспівування тризвуків у висхідному напрямку легким звуком на *staccato*, а в низхідному – на *legato*; верхні звуки виконувати прикрито, легко, з відчуттям високого резонування; особливу увагу звертати на правильну форму рота під час співу і подачу дихання, добиваючись рівності, дзвінкості і політності звучання голосів на високих звуках [7, с. 46].

Другий етап — триваліший, пов'язаний з технікою формування якості звука, розвитком різних елементів співочих, слухових, музичних навичок. Завданням учителя є не тільки вивчити з учнями пісню чи хоровий твір, а головне, розвивати вокально – слухові навички.

Існує декілька методів роботи над піснями: 1) розучування на слух, методом наслідуваного відтворення; 2) розучування на слух із частковим використанням нотного запису; 3) розучування по нотах методом сольфеджування. Вибір конкретного методу залежить від віку школярів, складності матеріалу, умінь та навичок учнів, мети заняття тощо [3, с. 11].

В підлітковому віці учні вже достатньо підготовлені і можуть виконувати двоголосні композиції. Особливу увагу слід звернути на ансамблеве звучання, адже в підлітковому віці, на хвилях бурних емоційних переживань, його досягти не так вже й просто. Співу на два голоси, в умовах класу, передує велика підготовча робота. Починається вона з двоголосних ритмічних вправ, ритмічних канонів, на яких учні вчаться відрізнити, відчувати самостійність голосів, їхню координацію.

Практикою доведено, що завдяки таким вправам розвивається почуття ансамблю, злагодженості у виконанні. У подальшому вчитель працює над мелодичними двоголосними вправами з різним видом двоголосся. До таких вправ відносяться: вправи з так званою "педаллю", або "ostinato" в одному з голосів; вправи із розбіжним рухом голосів; з терцовим співвідношенням; з унісоном, який переходить у двоголосся; вправи із канонами і т.п. На цьому матеріалі діти вчаться слухати, відрізнити, аналізувати напрям мелодії в голосах, визначати наслідування голосів, співати ці вправи, координувати звучання свого голосу з голосом із голосом іншого виконавця. Виконуючи такі різнопланові вправи, важливо мінятися голосами. Це сприяє розвитку гармонічного слуху в усіх виконавців, і як результат – в подальшому впливає на вільне володіння навичками двоголосного співу.

Підбір вправ для співу повинен враховувати ряд обов'язкових елементів. По-перше, вони підбираються з урахуванням зручної теситури для обох голосів; по-друге, на початковому етапі двоголосного виконання, бажано брати в роботу "пісні переклички", в яких немов би перегукуються обидва голоси, які згодом переходять у сумісне двоголосне звучання. До прикладу, це можуть бути "Дві подружки цокотушки" А.Кос-Анатольського на сл.Г.Бойка, "Зараз і потім" А.Долуханяна на сл. М.Львовського та В.Коростильова, "Тік-так". Г. Коннікова на сл.А.Лайко та багато інших.

При розучуванні двоголосних пісень, з метою активізації співацького процесу та досягнення більшої результативності в роботі, можна використовувати прийом "парного співу: діти і учитель (або група дітей); діти і інструмент (або у завчасно підготовленому аудіо-записі і т.п.). Щоб набути навичок, вільного самостійного ведення окремої партії, корисно під час спільного звучання голосів один із них знімати із звуку, а партія, що залишилася, повинна впевнено продовжувати свою мелодичну лінію.

Прийоми, що використовуються над двоголосним виконанням можуть бути застосовані і при оволодінні навичками більш складних форм роботи – триголосний або багатоголосний спів. Але, усі методичні прийоми, про які йшла мова, можуть дати позитивний результат лише при умові ведення систематичної, цілеспрямованої роботи, в атмосфері творчості, взаєморозуміння, колективної єдності.

Наступний важливий напрям роботи з учнями-підлітками – це робота, яка пов'язана із формуванням спеціальних умінь і навичок хористів. Так, однією з ознак наявності колективної уваги є синхронне довільне зосередження хористів. Досягнути синхронності уваги у школярів, особливо у підлітковому віці, важко, але можливо. Перед вчителем стоїть завдання: навчити співати орієнтуючись на диригентські жести. З перших занять, основна спрямованість колективної уваги школярів повинна бути зосереджена на організації власного співу за командою диригента, співу за його рукою. Учні повинні навчитися розуміти диригентські жести і виконувати їх. Це дуже доступні і зрозумілі жести, як означають: "увага", "взяти дихання", "приготувалися" "почати спів", "закінчити спів", або зміна за рукою диригента сили звуку, темпу твору, штрихів виконання тощо. Вчитель, спостерігаючи за мімікою школярів та аналізуючи звучання хору, може визначити – чи всі є уважними під час репетиції і виконання [3; 5, с. 21].

Будь-який хоровий твір вимагає виразного виконання, тому при навчанні співу неможливо працювати над набуттям однієї навички, а потім наступної. Певна комплексність роботи є неминучою, що забезпечує послідовність набуття вокально-хорових навичок та умінь.

Висновки. Вокально-хорова робота це складний творчий процес, який потребує кропіткої праці як зі сторони вчителя так із сторони учня. Ми спробували акцентувати увагу лише на деяких аспектах роботи із учнями цієї вікової категорії, а саме: організація розспівування, робота над інтонацією, над ансамблем тощо. Враховуючи вікові та фізіологічні

особливості підліткового віку, маємо зауважити, що вся вокально-хорова робота повинна відбуватися лише під контролем педагога. Це допоможе зберегти здобуті вокальні навички, скоординувати їх в нових умовах діяльність голосового дихального апарату і сприятиме подальшому розвитку голосових можливостей учнів підліткового віку.

Література:

1. Боцюн О. І. Використання розспівок для розвитку вокальних навичок / О. І. Боцюн // Мистецтво в школі. – 2014. – № 11. – С. 12-18.
2. Зеленецька І. Розучування пісенно-хорового репертуару з учнями / І.Зеленецька. //Мистецтво та освіта. – 1998. – №4. – С. 8-9
3. Кушка Я.С. Методика навчання співу: Посібник з основ вокальної майстерності./ Я.С. Кукша – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. — 288 с.
4. Малафіїк І.В. Дидактика: Навчальний посібник / І.В.Малафіїк – К.: Кондор, 2005. – 397 с.
5. Пігров К. Керування хором / К.Пігров. – К. : Вид-во "Музична Україна", 1956. – 60 с
6. Сергеєнкова О., Столярчук О., Коханова О., Пасека О./ Педагогічна психологія. Навч. посіб./ О Сергеєнкова, О.Столярчук, О. Коханова, О. Пасека – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.
7. Стасюк Ю. Мельник В. Робота хормейстера над розвитком вокальної техніки співаків-початківців /Ю. Стасюк, В.Мельник //Наукові записки Тернопільського нац. пед.у-ту ім. В.Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство.-2012.-№ 3.- С. 42-49.
8. Черкасов В. Вокально-хорова робота й формування співацьких навичок учнів на уроках музичного мистецтва/ В. Черкасов //Наукові записки [Кіровоградського державного пед. у-ту ім.В.Винниченка]. Сер.: Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 107(1). – С. 26-36.
9. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник : Близько 2500 термінів / В.Б. Шапар . – Харків : Прапор, 2007 . – 640с.
10. Юцевич Ю.Є. Музика. Словник-довідник. Тернопіль: Навч.книга – Богдан, 2003. – 352с.

УДК 7:373.5.016 (07)

*Томчук О.В.,
Крижановська Т.І.*

РОЗВИТОК СТИЛЬОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ 8-11 КЛАСІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ "МИСТЕЦТВО"

Анотація: У статті розглядаються окремі ключові аспекти розвитку стильової грамотності учнів у контексті інтегрованого курсу " Мистецтво"

Ключові слова: Грамотність, стиль, художній стиль, стильова грамотність, інтегрований курс " Мистецтво".

Наукове видання

**МИСТЕЦЬКА ОСВІТА
ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Збірник наукових праць

Випуск 6

Відповідальний за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 02.04.2020 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 15,81. Наклад 100 пр. Зам. 28.
Видавництво «Волинські обереги».

33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські обереги».